

ЗОРАНА ГУЈА ДРАЖЕТА

Музиколошки институт САНУ

zoranaethno@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0392-0932>

Проблематика образовања стручњака и дјеловања у области НКН-а: примјер Источног Сарајева

Питања о нематеријалном културном наслеђу (НКН) посљедњих година представљају не само упис, очување и одрживост елемената, те примјену Унескове Конвенције већ постављају испред себе и проблематику функционисања и (недостатка) стручних лица задужених за наведене процесе. Узевши у обзир комплексну ситуацију око укупног политичког и културног контекста Босне и Херцеговине, самим тим и усвојене Конвенције и њене примјене, поставља се питање проблема образовања и дјеловања стручњака у оквиру области заштите НКН-а. У раду ће се на основу виђења „изнутра“ и „споља“ покушати скренути пажња на питања образовања и конкретног дјеловања стручњака који су своје компетенције стицали (и стичу) на различите начине, као и евидентној потреби за промјеном/допуном образовних програма профила будућих стручњака у култури на примјеру Источног Сарајева. Један од два постојећа универзитета у Републици Српској налази се управо у Источном Сарајеву, (пре)познатом као „студентски“ и „универзитетски центар источног дијела Српске“, уједно музичко-фолклорно и културно виталном подручју са којег се налази један елемент на прелиминарној листи НКН Републике Српске – Босне и Херцеговине. Циљ рада је, с једне стране, да укаже на проблематику образовања и стварања профила стручњака у култури кроз различите нивое образовања, а с друге стране, да укаже на дјеловање умјетника, (не)званичних стручњака и удружења у култури, посматраних кроз призму НКН-а на простору Града Источног Сарајева.

Кључне ријечи: нематеријално културно наслеђе (НКН), Република Српска, Босна и Херцеговина, Источно Сарајево, образовање, стручњаци у култури

The Issue of Expert Education and Activities in the Field of ICH: The Example of East Sarajevo

Questions about the intangible cultural heritage (ICH) in recent years represent not only the mere registration, safeguarding, and sustainability of elements, and the application of the UNESCO Convention, but they also pose the problem of functioning and (lack of) experts in charge of the processes above. Considering the complex situation surrounding the overall political and cultural context of Bosnia and Herzegovina, and thus the adopted Convention and its application, the issue of education and the work of experts in the field of protection of the ICH arise. Based on the “inside” and “outside” view, the paper will try to draw attention to the issues of education and the concrete actions of experts who acquired (and are acquiring) their competencies in different ways. The paper also emphasizes the evident need for changing/supplementing the educational programs of the profile of future experts in culture on the example of East Sarajevo. One of the two existing universities in the Republika Srpska is located in East Sarajevo, recognized as the “student” and “university center of the eastern part of Srpska”. This area is also rich on musical, folkloristic, and cultural level, and one element on the preliminary list of the ICH of Republika Srpska-Bosnia and Herzegovina comes from East Sarajevo. The aim of the paper is, on the one hand, to point out the problem of education and the creation of profiles of experts in culture through different levels of education, and on the other hand, to point out of activity of artists, (un)official experts and associations in culture, observed through the prism of ICH in the area of the City of East Sarajevo.

Keywords: Intangible cultural heritage (ICH), Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina, East Sarajevo, education, experts in culture.

УВОД

Нематеријално културно наслеђе (у даљем тексту НКН) претходних неколико година актуелна је тема научних промишљања у друштвено-хуманистичким наукама те је, сходно томе, примјетно интересовање и за питања проблематике образовања стручњака и дјеловања

у датој области. С обзиром на то да се тематика о НКН у већој мјери заснива на Унесковој Конвенцији, сматрам да је потребно направити кратки увод и осврт на принципе функционисања у Босни и Херцеговини, која је потписник Конвенције од 2008. године, односно од фебруара 2009. године, како је наведено на Унесковој страници (Medar Tanjga 2022, 70). Узевши у обзир комплексно државно уређење Босне и Херцеговине, закон о култури, односно културу уопште, сведен је на тројаку надлежност ентитетâ (Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине) и Брчко Дистрикта, тј. на законске акте ентитетâ и кантона,¹ без закона који би обухватио регулативу о (заштити) НКН-а на нивоу цијеле Босне и Херцеговине (Medar Tanjga 2022, 71–72). Закон о културним добрима Републике Српске донесен је 1995. године,² након чега је више пута мијењан и допуњаван, при чему НКН није препознато као издвојена категорија. Тек је 2021. године Законом о музејској дјелатности³ НКН детаљније описано и дефинисано, као и системи његове заштите који се темеље на (правној) музејској дјелатности (Pandurević 2022a, 155; Medar Tanjga 2022, 73). Године 2022. у новом Закону о културним добрима⁴ наводи се потреба да се према НКН-у односи посебно, а његови конкретни чланови уређују га на начин кроз „утврђивање и проглашење, евиденцију, заштиту и чување, управљање и коришћење, промет и експропријацију културних добара у раду надлежних установа заштите“ (Medar Tanjga 2022, 73).

Првих неколико година, након доношења поменутог Закона о музејској дјелатности па све до 2014. године, дјеловала је Комисија за НКН при Министарству просвјете и културе Републике Српске, након чега су сви административни послови прешли у надлежност Одјељења за НКН Музеја Републике Српске као централне музејске установе комплексног типа. У њему се на једном мјесту врше сви послови око припрема, приједлога, утврђивања статуса приједлога за номинацију елемената из Републике Српске, проучавање, образовање и доступност НКН-а (Medar Tanjga 2022, 73; Pandurević 2022a, 155–156). Може се рећи да у Републици Српској (национална) мрежа

¹ Више о систему функционисања законских одредби из области НКН-а, имплементацији Конвенције у Босни и Херцеговини и правним условима за евидентирање и заштиту НКН-а и формирања Прелиминарне листе нематеријалне културне баштине Босне и Херцеговине у: Medar Tanjga, Pandurević & Panić Kašanski 2017; Pandurević 2022a; Medar Tanjga 2022.

² Службени гласник Републике Српске 11/1995.

³ Службени гласник Републике Српске 112/2021.

⁴ Службени гласник Републике Српске 38/2022.

стручних тијела и институција као и разрађеног система дјеловања готово не постоји, већ је све централизовано у Музеј Републике Српске, без даљих „координатора“ у институционалном смислу. Да би један елемент био уписан на Унескову Репрезентативну листу елемената НКН-а човјечанства, потребно је да Музеј предложи Министарству просвјете и културе покретање поступка и даље води Централни регистар уписаног наслеђа, док се процедура за упис на Прелиминарну листу НКН-а Републике Српске одвија по принципу примјене Конвенције о заштити НКН-а на ентитетском нивоу кроз испуњен образац за идентификовање елемената НКН, елаборацију једног или више инвентара предатог од стране удружења, организација, појединаца, односно носилаца дате праксе и стручних лица, институција и слично.

Као што је претходно речено, музеј, као правно лице обавља (музејску) правну дјелатност попут координатора односа који дјелују на локалном („одоздо“) и институционалном („одозго“) плану, па се тако Музеј Републике Српске,⁵ најстарији музеј овог типа на подручју Републике Српске смјештен у „универзитетском, привредном, финансијском, политичком и административном центру Републике Српске“ у Бањој Луци,⁶ издваја као највиша инстанца у музејској хијерархији. Поред тога, на територији Републике Српске постоји још осам музејских установа комплексног типа, завичајног/регионалног карактера, а то су Музеј Семберије (Бијељина), Завичајни музеј Билећа (Билећа), Завичајни музеј у Градишци (Градишка), Музеј у Добоју (Добој), Музеј Козаре (Приједор), Музеј Херцеговине Требиње (Требиње), Музеј Старе Херцеговине (Фоча) и најмлађи Завичајни музеј у Прњавору (Прњавор). Већина горепомнутих музеја потиче из претходних државних уређења и система „музеализације“ базираних на регионалном нивоу. Сви музеји немају исту надлежност нити исти

⁵ Иако у свом називу носи име Републике Српске као једне цјеловите области ентитетског нивоа, он је и даље већином базиран на изложене експонате и проучавање претежно на подручју Босанске Крајине. Музеј Републике Српске под овим именом постоји од деведесетих година прошлог вијека (1992), док су претходни називи музеја били Музеј Босанске Крајине у Бањој Луци (1962), Народни музеј у Бањој Луци (обједињен са Музејом народног ослобођења 1953), Државни етнографски музеј Босанске крајине (1945), Хрватски државни етнографски музеј, односно Хрватски државни музеј (1941-1945) и првобитно Музеј Врбаске бановине (1930). Више видјети у тексту „О музеју Републике Српске“ на сајту Музеја Републике Српске (<https://www.muzejrs.com/site/%D0%BE-%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B5%D1%98%D1%83/>).

⁶ „Упознај Бања Луку: модеран европски град, препознатљив центар у регионалном окружењу“, доступно на <https://www.banjaluka.rs.ba/posjetioci/upoznaj-banju-luku/>.

статус у вези са НКН-ом, те се надлежност спушта на ниво четири поменута регионална музеја у Бијељини, Добоју, Приједору и Требињу.

Поставља се питање зашто једино област на подручју Града Источног Сарајева, тј. источног дијела Републике Српске, Сарајевско-романијске регије нема свој музеј сличног типа, што је и свакако посебна тема за дискутовање и проблематизацију и на што је већ раније скренута пажња. Етнолог-антрополог из овог краја је, у писменој форми кроз идејни пројекат упућен локалним, градским и републичким властима, образложио неопходност и потребу за једном оваквом установом.⁷ Одговори, нажалост, никада нису били коначни нити позитивни, али су након овога услиједила слична питања и покушаји појединаца да помогну при рјешавању питања музеја у овом дијелу Српске, на шта опет није добијен одговор нити пронађено рјешење и помоћ. Евидентна је ентузијастична дјелатност појединаца који у приватним просторима/кућама стварају „етно собе“ прикупљањем и „чувањем“ материјалне културе Срба Сарајевског поља и Романије, као и архивалија, фототеке, мање фонотеке и библиотеке, док је пројектом омладинског удружења „Аксиом“ из Источног Сарајева 2021. године у дигиталној сфери на друштвеној мрежи Фејсбук направљена страница под називом „Виртуелни музеј Сарајевског поља“ која се бави „презентовањем српске културно-историјске баштине и подстиче на очување и прикупљање етнолошке грађе сарајевских Срба“.⁸

Отежавајућа околност јесте то што мноштво информација из поља НКН-а није јавно доступно, иако се ради о „јавном добру“ и документацији која би требало да буде видљива свима, почевши од избора и састава комисија, чланова формираних Одјељења (њихових стручних и научних задатака у оквиру институционалног бављења НКН-а у Републици Српској, односно Босни и Херцеговини) или дјелатности удружења, невладиних организација и самих уписаних елемената на свим нивоима. Уопштено говорећи, примјена Конвенције је државна, административна ствар. Међутим, ако надлежно министарство не сматра да му је потребно стручно тијело (као што је ентитетска комисија) која је постојала прије уписа нпр. *Змијањској вези* на Унескову листу, онда се ту мало шта може урадити. То је

⁷ Branko Pjević. *Prijedlog, osnivanje Muzeja na području grada I. Sarajeva ili Opština I. Ilidža, I. N. Sarajevo*. Neobjavljeni idejni projekat upućen gradskim vlastima Istočnog Sarajeva iz 2009. godine.

⁸ „Виртуелни музеј Сарајевског поља“ доступан је на <https://www.facebook.com/virtuelnimuzejsp/>.

све, можда, с једне стране, проузроковано и (не)намјерном (не)комуникацијом и (не)упућености једних на друге, или, с друге стране, општом причом са негативном конотоцијом „летаргичних нота“ тражења криваца и недостатака, непрецизних (акционих) планова, неимања жеље, воље, финансија или ентузијастичног погледа у вези са заштитом (нематеријалног) културног наслеђа (Panić, Pandurević & Medar Tanjga 2015, 300).

Прва почетна тачка у научном и административно-правном оквиру ове проблематике јесте пројекат *Проучавање и заштитића нематеријалне културне баштине Републике Српске* реализован у оквиру универзитета у Бањој Луци у периоду од 2012. до 2017. године.⁹ Пројектом је жељено да се институционално осмисле и спроведу (фолклористичка и културолошка) истраживања, чиме ће се у „последњи час“ пописати, описати и научно интерпретирати грађа која нестаје свакодневно“ (Medar Tanjga 2022, 79), дати научна подршка укупној имплементацији Конвенције на нивоу Босне и Херцеговине (Pandurević 2013, 51–52; Pandurević 2022a, 157), те уочити процеси развоја, промјена, (ре)креирања и допуњавања нових садржаја насталих као посљедице трансформација друштвених и економских структура и вриједносних система.¹⁰ Један од резултата пројекта јесте

⁹ Пројекат је настао и реализован је заједничким снагама пројектног тима који су чинили професори и асистенти са Филолошког факултета, Академије умјетности и Природно-математичког факултета Универзитета у Бањој Луци уз сараднике из Балканолошког института САНУ и Института за књижевност и уметност из Београда (Pandurević 2022a, 157). Дакле, у питању су примарно катедре са Бањалучког универзитета (уз помоћ института из Београда), иако се ради о пројекту који покрива цијелу Републику Српску, гдје би у том случају било пожељно да се укључе и професори и асистенти са Универзитета из Источног Сарајева, барем са истих или сродних катедри.

¹⁰ Резултати пројекта представљени су на преко тридесет конференција и објављени у више десетина научних часописа и зборника, формирана је библиотека *Баштинар* Филолошког факултета и објављене су три монографије (Medar Tanjga 2022, 80). Као још један резултат поменутог пројекта израстао је Центар за фолклористику и студије културе (ЦЕФИСК) оформљен управо од научника који су сарађивали на пројекту, што је уједно прва и једина институција/удружење/центар овог типа на подручју цијеле Републике Српске. Центар је тако члановима (првенствено са Универзитета у Бањој Луци) отворио могућност конкурисања за (су)финансирање пројеката из области проучавања, заштите и промоције културног наслеђа, обједињујући тиме стручну и академску заједницу код оба министарства – Министарства просвјете и културе и Министарства за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво (Medar Tanjga 2022, 82, 87). Више информација о самом центру и могућности укључења у његов рад није познато, чак ни преко личних контаката са његовим појединим члановима.

књига *Нематеријално културно наслеђе. Теоријски, методолошки и административни аспекти* ауторки Ирене Медар Тање, Јеленке Пандуревић и Драгице Панић Кашански. Монографија је начињена првенствено на основу претходних различитих искустава ауторки (на ентитетском и државном нивоу) које су учествовале у раду Комисија, затим њиховом теренском раду, уз примјере шест практичних елемената НКН-а са подручја Републике Српске.

Други примјер јесте зборник радова *Наслеђе и идентитет(и)* настао као резултат научног скупа одржаног 3. и 4. децембра 2021. године у Бањој Луци у организацији Универзитета у Бањој Луци – Катедре за србистику Филолошког факултета и ЦЕФИСК-а (Центра за фолклористику и студије културе). Учесће на скупу узело је преко тридесет научника из Републике Српске и Републике Србије, обједињених око размјене идеја и тумачења НКН-а у оквиру језика, књижевности, фолклористике, тема (националног) идентитета као и старе и ријетке књиге. Поменути зборник садржи 24 рада која из различитих, а опет сродних углова сагледавају првенствено аспекте НКН-а, што је био један од великих успјеха и доприноса бављењу НКН-ом на академском нивоу на подручју Републике Српске (Pandurević 2022b).

ПРОБЛЕМАТИКА ОБРАЗОВАЊА КАДРОВА ЗА ПРЕПОЗНАВАЊЕ И УПИС ЕЛЕМЕНАТА НА ЛИСТИ НКН-а, ЊЕГОВЕ ЗАШТИТЕ И ПРОМОЦИЈЕ

Као „насушна потреба“ исказана у Конвенцији наводе се неопходност и потреба за „изградњом веће свијести код млађих генерација о значају и заштити НКН-а и његовог очувања“, док се сегмент о образовању своди на дужност (макар и на папиру) сваке државе која је потписала Конвенцију да „свим одговарајућим средствима обезбиједи препознавање, поштовање и вредновање НКН у друштву“, нарочито кроз „образовне, информативне и програме за подизање свијести намијењене јавности, а нарочито младим људима“ (UNESCO 2003, Article 14; Ćuković 2019a, 1211–1216), притом мислећи и на могућност запослења и оспособљавања на професионалном нивоу у сфери заштите НКН-а и смањења незапослености младих у Европи (Celi & Moore Jr. 2015). Ако узмемо у обзир да у Босни и Херцеговини, односно Републици Српској образовање младих и (потенцијалних) стручњака из области НКН-а готово не постоји или постоји од скоро, те се повремено појављује у форми семинара, радионица и предавања тј. курсева најчешће информативног типа, намијењених „затвореном кругу људи“, поставља се питање да ли и тако замишљено

и „повремено“ образовање и школовање може бити референтно, релевантно и „заокружено“ или ипак захтијева високо образовање на појединим одговарајућим факултетским одјељењима (Antonijević, Rašić & Banić Grubišić 2020, 1039).¹¹

Стручњаци било ког „нивоа“ као „особе од повјерења“ морају бити свјесни могућих различитих изазова и тим прије имати одговорност за свој рад, као и (готово подразумијевану) додатну едукацију и нову димензију односа истраживач–испитаник (Rakočević & Ranisavljević 2019, 29–30; Lajić Mihajlović 2022, 51). Осим надлежности, вјештина и способности научника / стручних лица, испоставило се да поједина лица, која су по позицији „изнад“ као глас кровне/их националне/их организације/а, немају готово никакво или имају недовољно знање о одређеним локалним праксама, нити имају (директну) комуникацију са истраживаним појединцима, групама или заједницама (Rakočević & Ranisavljević 2019, 26–28) јер се, с друге стране, таква поједина лица бирају по другим критеријумима и њихов задатак је да воде рачуна о процедурама око НКН-а.

Политика очувања,¹² као битан сегмент НКН-а на националним нивоима, према Унесковој Конвенцији подразумијева охрабривање и оснаживање изучавања научног, техничког и умјетничког типа, осмишљавања методологија дјеловања очувања и стварање капацитета, што обухвата управљање наслеђем и њиховим истраживањем (UNESCO 2003, Article 13c, Article 14a). Тиме се отвара могућност за даље упуштање у бављење НКН-ом кроз позивање на подршку „одоз-

¹¹ Као добар примјер издваја се Образовно-културни центар „Вук Караџић“ у Тршићу са својим партнерским институцијама као „сабирно мјесто“ које сваке године окупља све већи број средњошколаца из скоро свих крајева Републике Србије, али и држава региона, гдје се у форми љетне школе и семинара, предавања и радионица из области лингвистике, историје, етнологије и антропологије, етномузикологије, тј. фолклористике тако покушавају приближити основна начела фолклористичких наука и пробудити веће интересовање за поменуте области, укључујући тиме и НКН. Поред тога, у поменутом центру, студенти етнологије и антропологије са Филозофског факултета Универзитета у Београду обављају обавезну стручну праксу кроз теренски рад из области НКН-а, а по питању интердисциплинарног освјетљавања проблематике (очувања) НКН-а дао је допринос научни скуп и тематски зборник радова, настао као резултат скупа одржаног у Тршићу у организацији Удружења фолклориста Србије (Lajić Mihajlović 2022, 50). У свим поменутим „форматима“ учешће је узело неколико ученика из средњих школа и професора, научника и дјелатника из Републике Српске.

¹² Термини *одрживости* и *одрживи развој*, као и *очување* захтијевају посебну проблематику и „расправе“ о којима је раније писано (Milenković 2014; Nuners, Söderström & Hipke 2017; Filipović 2018; Blake 2019; Ćuković 2019b; Ceribašić 2020; итд.).

го“, што се у позитивном смислу може искористити на различитим нивоима, стварајући тако стручне, институционалне, програмске и политичке бенефите као што је то примјер појединих (националних) високошколских установа и институција на којима се отварају Унескове катедре са посебним акцентом на нпр. музичко наслеђе (Lajić Mihajlović 2022, 51).

ОБРАЗОВАЊЕ И ОБЛАСТ НКН-а НА ПОДРУЧЈУ ИСТОЧНОГ САРАЈЕВА

Анализом наставних планова и програма, силабуса и неколико извора и литературе који се односе на проблематику образовања из области НКН-а у Босни и Херцеговини, односно Републици Српској, установило се да на високошколским установама, тј. факултетима у оквиру два универзитета у Републици Српској, дуго нису постојали посебни модули, тј. студијски програми намијењени искључиво ([не]материјалном) културном наслеђу (Medar Tanjga, Pandurević & Panić Kašanski 2017, 33; Pandurević 2022a, 156). Први корак остварен је 1994. године прикључењем етнологије студијама географије на Филозофском факултету Универзитета у Бањој Луци, па је 1996. године одјељење географије прешло под оквир тада већ издвојеног Природно-математичког факултета, гдје је умјесто двопредметних студија географије и етнологије уведена туризмологија. То је, заправо, била прва и (за сад) једина „школа етнологије“ која, нажалост, није поновно уведена односно враћена на Филозофски факултет, иако су за то постојале иницијативе са разних страна (Drljača & Rakić 1999, 398–400; Dražeta 2017, 215; Dražeta 2021, 80). Након тога су се формирали силабуси на другим сродним факултетима на универзитетима у Бањој Луци који се у свом плану и програму кроз неколико (главних) предмета баве питањима НКН-а.¹³

На подручју централно-источне Босне, тј. Сарајевско-романијске регије, стварање „новог“ града (територијално-управне, административне и политичке јединице током и након ратних дешавања 1992–1995. године) слиједило је многе процесе његовог политичког, институционалног, економског, друштвеног и културног развоја (Dražeta 2022). То је данашњи Град Источно Сарајево, једини град у Републици Српској који обухвата више општина: Источна Илиџа, Источно Ново

¹³ У питању су Природно-математички факултет, Академија умјетности, Технолошки факултет, Филолошки факултет и др. (Medar Tanjga 2022, 83–84).

Сарајево, Пале, Источни Стари Град, Соколац и Трново.¹⁴ Град је установљен 13. марта 1993. године под називом Град Сарајево Републике Српске, затим Српски Град Сарајево, односно Град Српско Сарајево, који је територијално припадао предратном сарајевском градском подручју са околином (Dražeta 2021, 110–111). Након потписивања Дејтонског мировног споразума 1995. године, већи дио урбаних дијелова Града Сарајева и чак 98,5% становништва припало је ентитету Федерацији Босне и Херцеговине, док је Републици Српској припало 43,8% укупне територије и 1,5% становништва (Dražeta 2021, 111). Заједно са стварањем новог града и свим немилим догађајима, одлуком Народне скупштине Републике Српске од 14. септембра 1992. године основан је Универзитет у Сарајеву Републике Српске, односно Универзитет у Српском Сарајеву,¹⁵ а данас под називом Универзитет у Источном Сарајеву.¹⁶ Прва академска година започета је наставним процесом у октобру мјесецу школске 1993/1994. на првих пет факултета – Економском и Филозофском факултету у Палама, Медицинском и Стоматолошком факултету у Фочи, Технолошком факултету у Зворнику и Учитељском факултету у Бијељини. У неколико сљедећих школских година Универзитету у Источном Сарајеву прикључују се и остали факултети који су и данас у његовом саставу, а то су Електротехнички и Пољопривредни факултет у Лукавици (академске 1994/1995), Машински факултет у Вогошћи премјештен у општину Источно Ново Сарајево, Правни факултет у Илици премјештен у Пале, Музичка академија у Илици премјештена у данашњу општину Источно Ново Сарајево. У Фочи започиње са радом и Духовна академија „Светог Василија Острошког“, Академија ликовних умјетности и Факултет за производњу и менаџмент у Требињу, затим Факултет физичке културе у Палама (академске 1995/1996), Економски факултет у Брчком (академске 1997/1998), док су Саобраћајни факултет у Добоју и Факултет спољне трговине у Бијељини започели наставни процес 2005/2006, односно 2008/2009. године, а Стоматолошки факултет трансформисан је у студијски програм Медицинског факултета у Фочи.¹⁷

¹⁴ „Основне информације“ на сајту Града Источног Сарајева доступне на <https://gradistocnosarajevo.net/o-gradu/osnovne-informacije/>.

¹⁵ Назив који је носио од 1992. до 2006. године.

¹⁶ Видјети „Историјат“ на сајту Универзитета у Источном Сарајеву, доступно на <https://www.ues.rs.ba/o-univerzitetu/istorijat/>.

¹⁷ Исто.

Данас се настава на интегрисаном Универзитету у Источном Сарајеву одвија у десет градова гдје је смјештено седамнаест организационих јединица Универзитета и то: Академија ликовних умјетности Требиње (Требиње), Економски факултет Брчко (Брчко), Економски факултет Пале (Пале), Електротехнички факултет (Лукавица – Источно Ново Сарајево), Музичка академија (Лукавица – Источно Ново Сарајево), Машински факултет (Лукавица – Источно Ново Сарајево), Педагошки факултет Бијељина (Бијељина), Факултет физичког васпитања и спорта (Пале), Факултет за производњу и менаџмент Требиње (Требиње), Медицински факултет (Фоча), Пољопривредни факултет (Лукавица – Источно Ново Сарајево),¹⁸ Факултет пословне економије Бијељина (Бијељина), Саобраћајни факултет Добој (Добој), Правни факултет (Пале), Православни богословски факултет „Свети Василије Острошки“ (Фоча), Филозофски факултет (Пале), Технолошки факултет (Зворник),¹⁹ са сједиштем Ректората као административног центра смјештеног у Источном Сарајеву по којем Универзитет и носи име, док је од новембра 2022. године нова организациона јединица Универзитета постао Институт историјских наука.²⁰ Универзитет на првом циклусу студија има педесет шест студијских програма, четрдесет осам на другом и једанаест на трећем циклусу студија.²¹ Спецификум Универзитета у Источном Сарајеву јесте дислоцираност факултета и академија што, према ријечима челника из Универзитета/Ректората, у данашњим условима пружа могућност високог образовања без напуштања примарних мјеста становања студената, тачније пребивалишта.

У досадашњем сагледавању НКН-а поставља се као блиска област управо музичка умјетност, у овом случају кроз реализацију академског школовања у оквиру Музичке академије Универзитета у Источном Сарајеву на програму првог циклуса студија на Музичко-педагошко-теоријском студијском програму (МПТСП), Смјер за општу музичку педагогију и Смјер за композицију гдје постоји предмет Музички фолклор у трајању од два семестра, тј. једне школске го-

¹⁸ Настава је организована на три локације: у Источном Сарајеву, Бијељини и Власеници. „Историјат“ на сајту Пољопривредног факултета, доступно на <https://www.pof.ues.rs.ba/istorijat/>.

¹⁹ Видјети „Факултети“ на сајту Универзитета у Источном Сарајеву, доступно на <https://www.ues.rs.ba/fakulteti/>.

²⁰ Исто.

²¹ „О Универзитету“ на сајту Универзитета у Источном Сарајеву, доступно на <https://www.ues.rs.ba/o-univerzitetu/>.

дине.²² Позиција музичког образовања, односно креирања профила стручњака у култури и из културе јесте првенствено као извођача и (дјелимично) ствараоца и педагога, што је још и након академских студија на примјеру етномузикологије један спецификум профила (стручњака) у области културе (Lajić Mihajlović 2022, 48).

На Филозофском факултету Универзитета у Источном Сарајеву дјелује и Катедра за српски језик и књижевност, чији је студиј конципиран првенствено као општефилолошки, што наравно подразумемијева и србистички студиј за све филолошке дисциплине, односно два смјера – за лингвистику и за књижевност.²³ Ту се кроз силабусе на првом и другом циклусу студија на предметима Културна историја Срба,²⁴ Теорија књижевности,²⁵ Теорија језика, Увод у општу лингвистику²⁶ и Усмена и писана књижевност²⁷ може уочити проучавање и препознавање елемената НКН-а, иако није формулисано као засебни предмети и циљеви рада. Раме уз раме са лингвистиком и књижевности стоји и Катедра за историју, данас Катедра за историју и археологију²⁸ и Катедра за социологију (са социјалним радом)²⁹ са предметима Социјална антропологија³⁰ на првом и Социологија културе³¹ на другом циклусу студија гдје је питање НКН-а обухваћено на свега неколико часова.

²² Видјети „Информатор о упису 2023/2024. (први и други циклус студија“, доступно на <https://www.mak.ues.rs.ba/wp-content/uploads/2023/04/INFORMATOR-2023-24-LATINICA.pdf>.

²³ Видјети „Историјат катедре за србистуку“ на сајту Филозофског факултета, доступно на <https://ff.ues.rs.ba/istorijat-katedre-za-srbistiku/>.

²⁴ О предмету „Културна историја Срба“, доступно на <https://ff.ues.rs.ba/wp-content/uploads/2017/09/kulturna-istorija-srba.pdf>.

²⁵ О предмету „Теорија књижевности“, доступно на <https://ff.ues.rs.ba/wp-content/uploads/2017/09/teorija-knjizevnosti.pdf>.

²⁶ О предмету „Увод у општу лингвистику“, доступно на <https://ff.ues.rs.ba/wp-content/uploads/2017/09/uvod-u-opstu-lingvistiku.pdf>.

²⁷ О предмету „Усмена и писана књижевност“, доступно на <https://ff.ues.rs.ba/wp-content/uploads/2017/09/usmena-i-pisana-knjizevnost.pdf>.

²⁸ Видјети „О студијском програму историја и археологија“, доступно на <https://ff.ues.rs.ba/o-studijskom-programu-istorija-i-arheologija/>.

²⁹ Видјети „О студијском програму социологија са социјалним радом“, доступно на <https://ff.ues.rs.ba/o-studijskom-programu-sociologija-sa-socijalnim-radom/>.

³⁰ О предмету „Социјална антропологија“, доступно на <https://ff.ues.rs.ba/wp-content/uploads/2017/09/socijalna-antropologija-sociologija.pdf>.

³¹ О предмету „Социологија културе“, доступно на <https://ff.ues.rs.ba/wp-content/uploads/2017/09/sociologija-kulture.pdf>.

Средњошколско образовање на нивоу Града Источног Сарајева наставило је, развијало и усавршило свој пут још од социјалистичког периода, а данас се одвија у три општине Града и то у Источном Новом Сарајеву, Палама и Сокоцу. На подручју „доњег“ дијела Града налази се Јавна установа Средњошколски центар „Источна Илица“, израсла из илицанске гимназије „Игмански марш“, односно Четврте сарајевске гимназије основане 21. јуна 1961. године.³² У Јавној установи Средњошколски центар „Источна Илица“ постоји Гимназија (општи, друштвено-језички и рачунарско-информатички смјер) са предметом Музичка култура, док се издваја Средња музичка школа, струка култура и умјетност, профил музички сарадник-теоретичар, кроз предмет Етномузикологија који приближније приступа културном наљећу.³³ У оквиру ове установе дјелује и Музичка секција која се, између осталог, бави и извођењем вокалних и вокално-инструменталних примјера тзв. неотрадиционалне музике.

На Палама средњошколско образовање започело је 1948. године захваљујући дрвно-индустријском предузећу „Јахорина“ и њиховој жељи за образовањем стручног кадра оснивањем Школе за ученике у привреди ДИП „Јахорина“ на Палама, а која је касније различитим путем развоја и трансформација израсла у Средњошколски центар Пале.³⁴ Тренутно се у школи образују четири образовне струке са занимањима: гимназија (општи, друштвено-језички и рачунарско-информатички смјер); машинство и обрада метала – техничар CNC технологија, ауто-механичар, инсталатер; угоститељство и туризам – туристички, угоститељски и кулинарски техничар и геодезија и грађевинарство – грађевински и архитектонски техничар.³⁵ Предмет Музичка култура³⁶ се похађа у првој години опште и рачунарско-информатичке гимназије, односно све четири годи-

³² Видјети „Историјат“ на сајту ЈУСШЦ „Источна Илица“, доступно на <https://sscistocnailidza.org/skola/istorija>.

³³ Видјети „Струке“ на сајту ЈУСШЦ „Источна Илица“, доступно на <https://sscistocnailidza.org/struke/kultura-muzicki-saradnik>.

³⁴ Видјети „Историјат“ ЈУСШЦ „Пале“, доступно на <https://sscpale.net/o-nama/istorijat>.

³⁵ „Почетна страна“ ЈУСШЦ „Пале, доступно на <https://sscpale.net/#>.

³⁶ Видјети „Наставни план за гимназије“, доступно на https://www.rpz-rs.org/sajt/doc/file/web_portal/05/5.4/Nastavni_plan_i_program_za_gimnazije/Nastavni_plan_i_program_za_gimnaziju_opsteg_smjera.jpg; https://www.rpz-rs.org/sajt/doc/file/web_portal/05/5.4/Nastavni_plan_i_program_za_gimnazije/Nastavni_plan_i_program_za_gimnaziju_drustveno_jezickog_smjerar.jpg; https://www.rpz-rs.org/sajt/doc/file/web_portal/05/5.4/Nastavni_plan_i_program_za_gimnazije/Nastavni_plan_za_gimnaziju_racun_infor_smjer.jpg.

не друштвено-језичке гимназије у овом паљанском средњошколском центру.

Јавна установа Средњошколски центар „Василије Острошки“ је средњошколска установа на подручју општине Соколац. Основана је 31. августа 1961. године, а од школске 1987/1988. године припаја јој се ПО Хан Пијесак.³⁷ Школа је у основи задржала првобитну идеју о школству из области општег образовања, привреде и практичне обуке, с обзиром на природне ресурсе и сам положај мјеста и општине Соколац. Од 18. јуна 2013. године, школа је регистрована као Јавна установа Средњошколски центар „Василије Острошки“ и обухвата сљедеће струке: гимназија – општи смјер, гимназија – рачунарско-информатички смјер, економски техничар, царински техничар и шумарски техничар. У средњошколском центру у оквиру оба гимназијска смјера постоји предмет Музичка култура³⁸ при чему се НКН појављује спорадично.

Ако сагледамо све поменуте школе, односно смјерове у оквиру којих се налази предмет Музичка култура, може се закључити да су то гимназије различитих смјерова. Тачније, према актуелним наставним плановима и програмима уређених и постављених од стране Републичког педагошког завода (управне организације у саставу Министарства просвјете и културе Републике Српске),³⁹ у првом,⁴⁰ другом,⁴¹ трећем⁴² и четвртом разреду,⁴³ „третман“ (културне) баштине/наслеђа односи се на „очување традиционалне музичке баштине нашег народа“ путем различитих ансамбала као што су хор, оркестар, камерни вокални, инструментални или вокално-инструментални састави (НП за први разред гимназије свих смјерова 2011, 240, 258; НП за други разред гимназије свих смјерова 2012, 355, 367; НП за трећи разред гимназије свих смјерова 2013, 381; НП за четврти разред гимназије свих смјерова 2014, 307), што у већини примјера није

³⁷ Видјети „Историјат школе“ ЈУСШЦ „Василије Острошки“ Соколац, доступно на <https://sscvasilijeostroski.org/index.php/about/>.

³⁸ Видјети „Струке“ ЈУСШЦ „Василије Острошки“ Соколац, доступно на <https://sscvasilijeostroski.org/index.php/gimnazija-opsti-smjer/>; <https://sscvasilijeostroski.org/index.php/gimnazija-racunarsko-informaticki-smjer>.

³⁹ Видјети “Опште информације” Републичког педагошког завода, доступно на <https://www.rpz-rs.org/252/rpz-rs/Opste/informacije>.

⁴⁰ Општег, природно-математичког, друштвено-језичког, рачунарско-информатичког гимназијског смјера, два часа седмично.

⁴¹ Општег, природно-математичког, друштвено-језичког смјера, два часа седмично.

⁴² Друштвено-језичког смјера, један час седмично.

⁴³ Друштвено-језичког смјера, један час седмично.

случај. Такође, други предмети у чијим наставним задацима стоји „васпитавање у духу општег хуманистичког прогреса и начело поштовања, чувања и богаћења културне и умјетничке баштине, цивилизацијских тековина и материјалних добара“ јесу предмети Српски језик и књижевност у првом,⁴⁴ трећем⁴⁵ и четвртном⁴⁶ разреду (НП за први разред гимназије свих смјерова 2011, 27; НП за трећи разред гимназије свих смјерова 2013, 4, 12, 21; НП за четврти разред гимназије свих смјерова 2014, 8, 22), као и на предмету Историја у другом,⁴⁷ односно четвртном⁴⁸ разреду, гдје као дидактичка препорука стоји да су за савремени приступ наставном процесу предмета Историја од посебног значаја и „историјске екскурзије, теренски рад, обиласци музеја и то како за стицање нових информација тако и за развијање правилног односа према вредновању и чувању културног наслеђа“ (НП за други разред гимназије свих смјерова 2012, 123; НП за четврти разред гимназије свих смјерова 2014, 171, 184).

Из области образовања, односно школства на подручју (Града) Источног Сарајева, односно средњих школа и факултета у оквиру Универзитета у Источном Сарајеву, примјетно је да постоје одређени програми који у својој „природи струке“ имају предмете у оквиру којих се у већој или мањој мјери НКН проучава у појединим сегментима у различитим облицима који нису формулисани као за искључиво бављење/проучавање/помињање НКН-а. Најчешће се, на једном или на неколико часова у оквиру годишњег плана и програма (добром) вољом наставника/професора спомиње и „провуче“ НКН које се најчешће везује за причу о „традиционалној култури“ и општем дискурсу о важности и актуелности наслеђа.

ПРОУЧАВАЊЕ, ЗАШТИТА И ПРОМОЦИЈА НКН-а У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ

Као „додатак“ причи о образовању и школовању стручњака у области НКН-а, осмишљен је (електронски) анкетни упитник искориштен као једна од основа свих истраживачких метода (Vučinić-

⁴⁴ Општи и друштвено-језички смјер.

⁴⁵ Општи, друштвено-језички смјер, пет часова седмично, природно-математички и рачунарско-информатички смјер, три часа седмично.

⁴⁶ Друштвено-језички смјер, пет часова седмично и општи смјер, четири часа седмично.

⁴⁷ Природно-математички смјер, два часа седмично.

⁴⁸ Општи и друштвено-језички смјер, два, тј. три часа седмично.

Nešković 2013, 51), намијењен релативно мањем броју узорака на основу испитаника који припадају одређеној групи становништа, а његови се резултати посматрају кроз укупну квалитативну анализу (Taherdoost 2016, 22). Као што је писано и примијењено у раду који се тиче (не)знања младих о НКН-у у Србији и дијаспори (в. Antonijević, Rašić & Banić Grubišić 2020) и у овом случају искориштена је неслучајна метода узорковања или тзв. непробабилистичка техника (Taherdoost 2016, 22–23) и комбинована метода избора пригодног узорка на основу вриједносног суда (Antonijević, Rašić & Banić Grubišić 2020, 1041–1042; Vučinić-Nešković 2013, 179). С обзиром на то да није било могуће укључити све становнике и „културне дјелатнике“, поменути узорак на подручју Источног Сарајева чинили су студенти различитих факултета, средњошколци, затим професори и наставници на факултетима и у средњим школама, чланови културно-умјетничких друштава, „стручњаци“ и „умјетници“ у култури, „обични“ људи, као и испитаници са којима сам претходно имала одређен вид сарадње, а од свих њих било је два примјера гдје нисам добила одговор или било какву повратну информацију. На почетку упитника постављена је краћа анкета у смислу демографских и социо-економских података о испитанику (Vučinić-Nešković 2013, 51), а сам упитник постављен је у форми једнаест питања са отвореним одговорима од краћег, прецизнијег до најширег типа (Vučinić-Nešković 2013, 141), свјесно имајући у виду све предности и мане таквог упитника. Одговори су у већини случајева били у писменој форми, без контакта и присуства истраживача, док је неколико одговора добијено на основу разговора и комуникације телефоном, што у коначници чини двадесет испитаника. Резултати које је дао упитник настали су као полазна тачка овог кратког информативног, прелиминарног истраживања приказани на основу стварања кодекса шифара (Vučinić-Nešković 2013, 196).

Прва група питања односила се на опште, „полазне“ основе типа, што је показало да су испитаници упознати са термином НКН-а, а као најразноврснија група одговора била је управо о личном схватању, односно шта за њих представља и које је њихово виђење НКН-а. У том смислу, највећа група одговора се односила на „општи“ дискурс да су то „обичаји и традиција“, „суштина идентитета једног народа“, „душа народа“, да су то језик, занати, „разне вјештине“, народне изреке, односно „све оно најврједније и најузвишеније што је један народ створио и чиме је живио“, што „људи

знају, преносе, чувају и уче друге“ и да се тиме „сачувају вриједности стваране у прошлости“. У овом сегменту истиче се употреба и интерпретација термина *очувања* од стране испитаника, као познатог и актуелног наратива, схваћеног тако као „предуслов одрживости развоја једне земље“. То је, према њиховим ријечима „одговоран задатак сваке земље и народа, локалне заједнице, самим тим и одговорних институција, занимања, као и грађана, туриста итд.“ и значај бављења НКН-ом и *(о)чувањем и заштитом* код „малих народа и простора који су у сталном ратном или неком другом конфликту“. Ту се истакао исказ једног испитаника о томе да се од ратификације у Босни и Херцеговини и упознавања са Конвенцијом о НКН-у, предложеним листама, номинацијама, научном и стручном литературом, до данас његово мишљење и виђење прилично промијенило – од „почетног позитивног и одговорног става по питању начела, заштите и очувања“, пратећи „актуелну геополитичку ситуацију на Балкану, Европи и свијету“ – до стварања неповјерења према овој „значајној свјетској организацији“, што се такође могло ишчитати и у исказима неколико других испитаника, иако не овако директно речено. У другом сегменту прве групе питања испитаници су назначили да су у већини случајева упознати, дјелимично упознати или нису упознати са Унесковом Конвенцијом у својој држави/ентитету и познавању система по којима је могуће уврстити неки елемент на регистар НКН Републике Српске-Босне и Херцеговине (у даљем тексту РС-БиХ), док је неколико њих дало „пластичне“ примјере из праксе.

Друга група односила се на питања о познавању особа/институција/удружења и сл. из локалне заједнице или ближег окружења које дјелују у области НКН-а, и да ли сами испитаници доприносе неком сегменту дјеловања у оквиру НКН-а, као и то да ли им је познато да је неки елемент из њихове регије/области/РС-БиХ уврштен на поменути регистар НКН-а РС-БиХ. У том правцу, испитаници су навели да познају појединце, институције или удружења као што су фолклорни ансамбли, културно-умјетничка друштва, „вокалне“, „изворне“, „пјевачке“ и „етно групе“, свираче на традиционалним инструментима, здравичаре, жене и удружења која се баве ручним радом, невладине организације, удружења грађана, дјелатност у оквиру културног и фолклорног аматеризма и индивидуалне примјере. Мањи број испитаника истиче да и они сами доприносе на начин ширег рада из области НКН-а подразумијевајући под тиме извођење одређених музичко-фолклорних врста

кроз вокалне облике и „гусларство“, израду народних традиционалних инструмената, дјелатност као кореографа народних игара, радом у музичкој секцији школе и наставе на предмету Музичка култура, затим стручно-научни рад, снимање, прикупљање, записивање и чување грађе, указивање на важност очуваања ћирилице као „српског НКН-а и идентитетског писма“ и пјевања уз гусле, док је већина имала свијест о НКН-у кроз практиковање обичаја годишњег и животног циклуса везаних за славу, Божић, Васкрс и свадбу. *Змијањски вез*, *Гусле/пјевање уз гусле*, *Брање шраве иве на Озрену*, *Осаћански језик*, *Коњички губорез* и *Севдалинка* представљају неке од испитаницима познатих елемената који су се нашли у поменутом регистру НКН-а или су препознати као приједлози за номаниције.⁴⁹ Спомиње се и *дијељено*, *заједничко насљеђе* у контексту елемената крсне славе и гусала и проблематизације заједничке кандидатуре, о чему је раније писано (Nic Craith 2008; 2012; Milenković 2016, 45).

Трећа група питања била је усмјерена ка томе да ли су довољно доступне информације о НКН-у у регији/области/РС-БиХ, колико су испитаници упознати са стручним и научним аспектом и образовањем о НКН-у у оквиру средњошколског и високог образовања у свом граду/области/регији, те да ли сматрају да је потребно осмислити и увести студијске програме који би образовали стручњаке за НКН, те који профил истраживача би у том смислу подразумијевао стручњаке за НКН. Показало се да, према њиховим ријечима, не постоји довољно познатих и доступних информација о НКН-у и да је то, генерално, потребно додатно промовисати у медијима и емисијама културног садржаја, као и „наметнути, законски обавезати и утицати на свијест становништва“, посебно на одговорне у институцијама, општинама, центрима за културу и сл. Испитаници су у мањој мјери упознати са питањем образовања у средњим школама и високошколским установама у својој околини, те је дато свега неколико примјера кроз реализацију наставних планова и програма српског језика и књижевности, историје, музичке културе, географије, етномузикологије/музичког фолклора који спорадично обухватају овај сегмент зависно од заинтересованости предавача и ученика/студената за ту материју.

Сви испитаници су се сложили да је потребно осмислити, увести и обогатити студијске програме који би образовали стручњаке за

⁴⁹ Видјети „Прелиминарна листа нематеријале културне баштине Босне и Херцеговине“, доступно на <http://unescoibh.mcp.gov.ba/konkursi/default.aspx?id=15125>.

НКН и да је то тренутно препуштено раду и залагању појединаца, без слуха и помоћи за неопходну „државну“ надградњу, како у области образовања, тако и различитим дјеловањем удружења, невладиних организација и слично. Према исказима испитаника, заједничко дјеловање се види кроз друштвено-хуманистичке, односно умјетничке науке и одсјеке који би дјеловали заједно уз помоћ „крвних кућа“ – ресорних министарстава, музеја, али и локалних заједница, општина, група општина регија и самих носилаца наслеђа и сл. „Ми смо играли, пјевали, славили славу, ми ћемо и даље играти, пјевати, славити, шта год рекао Унеско“, „битно је да се на нивоу државе заштити све што мислимо да нам значи и да има вриједност, а шта ће ући на свјетску листу – није ни толико битно“ – само су неки од исказа који нам говоре о „живости“ одређене праксе, видом (не) повјерења према институцијама и концептом као што је Унесков, али и о томе да је област НКН-а са свим обухватним елементима познат одраније (Gavrilović 2011, 222). Сходно главној теми о образовању и школовању кадрова из области НКН-а, посљедње питање постављено је у сврху конкретизовања профила истраживача као стручњака за НКН, за шта су највише окарактерисани профили етномузиколога, етнолога, историчара, затим археолога, лингвиста/филолога, односно сви (стручни) људи који имају „довољно праксе“ из ове области, као и они који се издвајају по својој „основној вокацији, функцији и етичком кодексу“. Неки од ових профила већ постоје у образовном плану појединих факултета Универзитета у Источном Сарајеву, те би их требало још „обогатити“ и „посветити пажње“ НКН-у.

ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

Академско проучавање, заштита и промоција НКН-а видљиво је превасходно у наставном процесу на Универзитету у Бањој Луци и кроз реализацију различитих пројеката у оквиру којих учествују прије свега професори и сарадници са поменутог Универзитета и из Музеја Републике Српске. На подручју Града Источног Сарајева, односно кроз средњошколско образовање, а првенствено академски аспект на Универзитету у Источном Сарајеву, приступ НКН-у огледа се кроз свега неколико предмета на појединим смјеровима, тј. студијским програмима у оквиру којих не постоји посебан наставни предмет и/или модул посвећен НКН-у. Додатна отежавајућа околност свакако јесте и разједињена дјелатност и недостаци у смислу људских/стручних ресурса (Medar Tanjga 2022, 87),

како на нивоу образовања, тако и на нивоу изучавања, заштите и промоције НКН-а у Републици Српској, самим тим и у Источном Сарајеву, што би се у наредним годинама свакако могло надомјестити стварањем домаћег кадра. „Студентски“ и „универзитетски центар источног дијела Српске“ има и музичко-фолклорне и друге културне виталне облике подручја из којег се налази један елемент на прелиминарној листи НКН-а Републике Српске, а то је Сарајевско-романијски пригласак (Medar Tanjga 2022, 82) који није нашао своје мјесто у исказима испитаника, а укупни процес номинације, израде и промоције овог елемента реализован је кроз рад и сарадњу локалног невладиног сектора, уз подршку локалних власти и стручњака са бањалучког Универзитета. С друге стране, примјетан је знатан број правних и других лица или организација из невладиног сектора који и даље успјешно врше своју дјелатност, иако неки од њих нису формално признати у смислу регистровања за послове предвиђене око процедура везаних за НКН (Rakočević & Ranisavljević 2019, 29–30).

Упоређујући стање на терену и техничке могућности различитог третмана НКН-а у области школства и образовања стручњака у Источном Сарајеву, односно Републици Српској, унапређење питања НКН-а могуће је остварити позивањем на различите законске регулативе, дјелатности, споразуме, меморандуме и слично, али и „позајмљивањем“ већ утврђеног система рада других као на примјеру рада у Републици Србији. Неки од могућих опција односе се на повезивање са „матицом“ и *Споразума о усјошћављању сјеццијалних и паралелних веза између Републике Српске и Републике Србије* (2006), Службени гласник Републике Српске 60/07,⁵⁰ *Споразума између Владе Републике Србије и Савјета министара Босне и Херцеговине у области културе, образовања и спорта* (2010), *Меморандума о сарадњи у области културе* (2013, 2014, 2015),⁵¹ те *Меморандума о сарадњи између Министарства културе и информисања Републике Србије и Министарства просвјете и културе Републике*

⁵⁰ Видјети „Закони“, доступно на http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/2007_07/t07_0209.htm.

⁵¹ Меморандум о сарадњи између Министарства просвјете и културе Републике Српске и Министарства културе и информисања Републике Србије за 2013, 2014. и 2015. годину потписан је у циљу промоције традиције, историје, културе, језика и писма двије земље, као и сарадње у области очувања културног наслеђа, савременог културног стваралаштва и креативних индустрија.

Српске за период 2017–2021. године.⁵² У области високог образовања, комисија за израду *Нацрта Стратегије развоја Универзитета* (у Источном Сарајеву, додала З. Г. Д.) за *период 2021–2026*, након идентификације стратешких области и анализе постојећих докумената и извјештаја Универзитета у Источном Сарајеву и његових чланица, као и релевантних државних тијела, пратећи савремене токове високог образовања, дефинисала је стратешке циљеве за седам стратешких области⁵³ у оквиру којих је на седмом мјесту култура, умјетност и спорт (*Стратегија развоја 2021*, 23). Позиционирање поменуте стратешке области на последњем мјесту у оквиру предвиђеног развоја нам говори и о значају и вриједности овакве дјелатности у оквиру Универзитета у Источном Сарајеву које је свеукупно изражено кроз четири стратешка циља и жеље да се овој проблематици приступи према другим очигледнијим приоритетима.⁵⁴

Заједничким пројектима са различитим јединицама локалне управе и самоуправе, Универзитет, као пуноправан стратешки партнер градовима и општинама у којима се налазе његове чланице, може дати допринос уравнотеженом развоју источног дијела Републике Српске, као и државе у цјелини, истичући у Стратегији развоја његов „значајан потенцијал у промоцији и изучавању културне баштине и националног идентитета“ (*Стратегија развоја 2021*, 24). У оквиру дјеловања „одозго“ у различитим реализацијама и подршци могуће је позвати се на просторни план који је спроведен (до сада два пута) на ентитетском нивоу, при чему је НКН вреднован као битан дио културног наслеђа управо кроз актуелни Просторни план Републике Српске до 2025. године (ППРС 2015)⁵⁵ са свим његовим изазовима заштите и његовања нематеријалог наслеђа и промоције културне разноликости (Medar Tanjga 2022, 84).

⁵² Видјети „Меморандум“, доступно на <https://www.kultura.gov.rs/tekst/65/sector-za-medjunarodne-odnose-i-evropske-integracije-u-oblasti-kulture.php>.

⁵³ Стратешка област 1 – интегрисани Универзитет у окружењу; област 2 – развој научноистраживачког и умјетничкоистраживачког рада; област 3 – развој студијских програма; област 4 – људски и материјални ресурси; област 5 – јачање система интерног осигурања квалитета; област 6 – међународна сарадња и стратешка област 7 – култура, умјетност и спорт (*Стратегија развоја 2021*, 22–23).

⁵⁴ Успостављање механизма умјетничко-истраживачких пројеката, развој спорта, јачање улоге студената и промотивне активности Универзитета (*Стратегија развоја 2021*, 23).

⁵⁵ *Нацрт измене и дојуне просторног плана Републике Српске до 2025. године*, 2013, 63.

Примјери из појединих студијских програма са других универзитета могу бити одличан путоказ како се осавремењивањем, допуном и „актуелизацијом“ силабуса и наставних планова и програма може успоставити корелација и почетни однос са појмом и значајем НКН-а, те његовим проучавањем, даљом заштитом и промоцијом, на шта је и раније скренута пажња (Milenković 2016, 118–119). С друге стране, могу се искористити понуђени „технички“ и законски оквири позивањем на (комплексну), али евидентну примјену Конвенције од националних до нивоа Унеска, међусобно преплитање знања, идеја, искустава, резултата, анализе концепата, политикâ дјеловања, програмâ, „алата“ из сличних аспеката. Један од могућих рјешења и добар начин „утирања“ пута за сродне области које се (у основи) баве НКН-ом јесте и неопходност заједничког дјеловања из домена етнологије и антропологије, етномузикологије, лингвистике, стручњака за језик и вербални фолклор, односно фолклористике, што у перспективи може послужити за дуготрајнији процес кроз план даљег развоја, стварања „новијег“ града за будуће генерације и путем озбиљнијег и систематичнијег приступа у области НКН-а на подручју Источног Сарајева.

Литература

- Antonijević, Dragana, Miloš Rašić & Ana Banić Grubišić. 2020. „Šta mladi u Srbiji i dijaspori (ne)znaju o nematerijalnom kulturnom nasleđu Srbije?“ *Etnoantropološki problemi* 15 (4): 1037–1058.
- Blake, Janet. 2019. "Further reflections on community involvement in safeguarding intangible cultural heritage". In *Safeguarding intangible cultural heritage*, eds. Natsuko Akagawa & Laurajane Smith, 17–35. New York: Routledge.
- Celi, Elizabeth M. & Richard E. Moore Jr. 2015. "Safeguarding Intangible Cultural Heritage Through Youth Employment and Public/Private Partnerships." *2015 Digital Heritage 2*: 475–476.
- Ceribašić, Naila. 2020. "Sustainability of Music Cultures? Some Achievements, Challenges and Gaps Identified in the Programme of Safeguarding Intangible Cultural Heritage." In *Migration, Carnival, Sustainable Development: Sixth Symposium of the ICTM Study Group on Music and Dance in Southeastern Europe*, eds. Liz Mellish, Nick Green & Tvrtko Zebec, 177–181. Zagreb: International Council for Traditional Music (ICTM) –Institut za etnologiju i folkloristiku (IEF).

- Ćuković, Jelena. 2019a. „Kompatibilnost koncepcija kulturnog nasleđa Uneska i Saveta Evrope.“ *Etnoantropološki problemi* 14 (4): 1203–1219.
- Ćuković, Jelena. 2019b. *Nematerijalno kulturno nasleđe iz antropološke perspektive: reprezentativnost, selektivnost i instrumentalizacija*. Beograd: Univerzitet, Filozofski fakultet, Odeljenje za etnologiju i antropologiju, Centar za antropologiju nauke i obrazovanja – Dosije studio.
- Dražeta, Bogdan. 2017. “Ethnology and Anthropology in Bosnia and Herzegovina: past, present, future”. *EthnoAnthropoZoom* 16: 209–245.
- Dražeta, Bogdan. 2021. *Etnička identifikacija i granice u Bosni i Hercegovini: primeri Mostara i Sarajeva*. Beograd: Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu – Dosije studio.
- Dražeta, Bogdan. 2022. „Etnološka i antropološka proučavanja Istočnog Sarajeva: postanak, razvoj i buduće perspektive ‘novog’ grada.“ U *Nauka i stvarnost*, ur. Jelena Marković, 211–230. Pale: Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu.
- Drljača, Dušan & Radomir D. Rakić. 1999. „Etnologija u Republici Srpskoj i srpski duhovni prostor.“ U *Srpski duhovni prostor*, ur. Milorad Ekmečić, 391–421. Banja Luka – Srpsko Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Republike Srpske.
- Filipović, Danijela. 2018. *Nematerijalno kulturno nasleđe Srbije*. Beograd: Etnografski muzej u Beogradu.
- Gavrilović, Ljiljana. 2011. „Potraga za osobenošću: izazovi i dileme unutar koncepta očuvanja i reprezentovanja nematerijalnog kulturnog nasleđa.“ *Etnoantropološki problemi* 6 (1): 221–234.
- Lajić Mihajlović, Danka. 2022. „Naučnici kao deo mreže za očuvanje nematerijalnog kulturnog nasleđa u Srbiji: iskustva etnomuzikologa.“ U *Nasleđe i identitet(i)*, ur. Jelenka Pandurević, 45–66. Banja Luka: Centar za folkloristiku i studije kulture (CEFISK) – Filološki fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.
- Medar Tanjga, Irena, Jelenka Pandurević & Dragica Panić Kašanski. 2017. *Nematerijalno kulturno nasleđe. Teorijski, metodološki i administrativni aspekti*, edicija „Baštinar“, knjiga II. Banja Luka: Filološki fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.
- Medar Tanjga, Irena. 2022. „Proučavanje i zaštita nematerijalnog kulturnog nasleđa Republike Srpske.“ U *Nasleđe i identitet(i)*, ur. Jelenka Pandurević, 69–91. Banja Luka: Centar za folkloristiku i studije kulture (CEFISK) – Filološki fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.
- Milenković, Miloš. 2014. *Antropologija multikulturalizma: Od politike identiteta ka očuvanju kulturnog nasleđa*. Beograd: Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu – Srpski genealoški centar.

- Milenković, Miloš. 2016. *Povratak nasleđu: ogled iz primenjene humanistike*. Beograd: Filozofski fakultet, Odeljenje za etnologiju i antropologiju, Centar za antropologiju javnih i praktičnih politika – Dosije studio.
- Nic Craith, Máiréad. 2008. "Intangible Cultural Heritages: The Challenge for Europe." *Anthropological Journal of European Cultures* 17 (1): 54–73.
- Nic Craith, Máiréad. 2012. "Europe's Uncommon Heritages." *Traditiones* 41 (2): 11–28.
- Nuners, Nathalie, Hanna Söderström & Sandra Hipke. 2017. "Understanding Cultural Sustainability – Connecting Sustainability and Culture." In *Culture in Sustainability – Towards a Transdisciplinary Approach*, eds. Sari Asikainen, Claudia Brites, Katarzyna Plebańczyk, Ljiljana Rogač Mijatović & Katriina Soini, 28–44. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Department of Social Sciences and Philosophy.
- Pandurević, Jelenka. 2013. „Folkloristika u Bosni i Hercegovini – kratak pregled i perspektive.“ *Savremena srpska folkloristika I*, ur. Zoja Karanović & Jasmina Jokić, 43–56. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsek za srpsku književnost – Centar za istraživanje srpskog folklor.
- Pandurević, Jelenka. 2022a. „Nematerijalno kulturno nasleđe: naučnoistraživačka praksa i administrativni aspekti. Iskustva iz Bosne i Hercegovine.“ U *Savremena srpska folkloristika XI*, ur. Smiljana Đorđević Belić, Danka Lajić Mihajlović & Biljana Sikimić, 151–164. Beograd – Loznica – Tršić: Udruženje folklorista Srbije – Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“ – Centar za kulturu „Vuk Karadžić“ – Naučno-obrazovno kulturni centar „Vuk Karadžić“.
- Pandurević, Jelenka, prir. 2022b. *Nasleđe i identitet(i)*. Banja Luka: Centar za folkloristiku i studije culture – Filološki fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.
- Panić Kašanski, Dragica, Jelenka Pandurević & Irena Medar Tanjga. 2015. „Omnia mea mecum porto. Mogućnosti implementacije konvencije UNESCO 2003. na primjeru sarajevsko-romanijske kajde.“ U *Vlado S. Milošević: etnomuzikolog, kompozitor i pedagog – Tradicija kao inspiracija*, ur. Sonja Marinković & Sanda Dodik, 293–308. Banja Luka: Akademija umjetnosti Univerziteta u Banjoj Luci – Akademija nauka i umjetnosti Republike Srpske – Muzikološko društvo Republike Srpske.
- Rakočević, Selena & Zdravko Ranisavljević. 2019. „Stručnjaci kao medijatori između države i nosilaca praksi nematerijalnog kulturnog nasleđa: nominacijski dosije 'Kolo, tradicionalna narodna igra'“ *Folkloristika* 4(2): 25–43.
- Taherdoost, Hamed. 2016. "Sampling Methods in Research Methodology; How to Choose a Sampling Technique for Research." *International Journal of Academic Research in Management (IJARM)* 5 (2): 18–27.

Vučinić-Nešković, Vesna. 2013. *Metodologija terenskog istraživanja u antropologiji*. Beograd: Srpski genealoški centar – Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

Извори

- „Informator – Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Muzička akademija, upis 2023/24 (prvi i drugi ciklus studija“. Pristupljeno 16. februara 2024. <https://www.mak.ues.rs.ba/wp-content/uploads/2023/04/INFORMATOR-2023-24-LATINICA.pdf>.
- „Istorijat – JU Srednjoškolski centar ‘Pale““. Pristupljeno 15. februara 2024. <https://sscpale.net/o-nama/istorijat>.
- „Istorijat – Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Poljoprivredni fakultet u Istočnom Sarajevu“. Pristupljeno 16. februara 2024. <https://www.pof.ues.rs.ba/istorijat/>.
- „Istorijat – Univerzitet u Istočnom Sarajevu“. Pristupljeno 16. februara 2024. <https://www.ues.rs.ba/o-univerzitetu/istorijat/>.
- „Istorijat škole – JU Srednjoškolski centar ‘Istočna Ilidža““. Pristupljeno 15. februara 2024. <https://sscistocnailidza.org/skola/istorija>.
- „Istorijat škole – JUSŠC ‘Vasilje Ostroški‘. Pristupljeno 15. februara 2024. <https://sscvasiljeostroski.org/index.php/about/>
- „JU Muzej Republike Srpske Banja Luka“. Pristupljeno 15. februara 2024. <https://www.muzejrs.com/site/%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B5%D1%98%D1%83/>.
- „JU Srednjoškolski centar ‘Pale““. Pristupljeno 15. februara 2024. <https://sscpale.net/#>
- „Kulturna istorija Srba – Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet, studijski program: Razredna nastava, Katedra za srbistiku“. Pristupljeno 16. februara 2024. <https://ff.ues.rs.ba/wp-content/uploads/2017/09/kulturna-istorija-srba.pdf>.
- „Memorandum o saradnji između Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije i Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske za period 2017–2021.“ Pristupljeno 16. februara 2024. <https://www.kultura.gov.rs/tekst/65/sektor-za-medjunarodne-odnose-i-evropske-integracije-u-oblasti-kulture.php>.
- „Nacrt izmjene i dopune prostornog plana Republike Srpske do 2025. Godine.“ 2013. Banja Luka: JU „Novi urbanistički zavod Republike Srpske“.
- „Nastavni program za četvrti razred Gimnazije svih smjerova.“ 2014. Banja Luka: Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske.

- „Nastavni program za drugi razred Gimnazije svih smjerova.“ 2012. Banja Luka: Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske.
- „Nastavni program za prvi razred Gimnazije svih smjerova.“ 2011. Banja Luka: Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske.
- „Nastavni program za treći razred Gimnazije svih smjerova.“ 2013. Banja Luka: Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske.
- „Nastavni plan i program za gimnaziju društveno-jezičkog smjera“. Pristupljeno 15. februara 2024.
https://www.rpz-rs.org/sajt/doc/file/web_portal/05/5.4/Nastavni_plan_i_program_za_gimnazije/Nastavni_plan_i_program_za_gimnaziju_drustveno_jezickog_smjerar.jpg.
- „Nastavni plan i program za gimnaziju opšteg smjera“. Pristupljeno 15. februara 2024. https://www.rpz-rs.org/sajt/doc/file/web_portal/05/5.4/Nastavni_plan_i_program_za_gimnazije/Nastavni_plan_i_program_za_gimnaziju_opsteg_smjera.jpg.
- „Nastavni plan i program za gimnaziju računarsko-informacionog smjera“. Pristupljeno 15. februara 2024. https://www.rpz-rs.org/sajt/doc/file/web_portal/05/5.4/Nastavni_plan_i_program_za_gimnazije/Nastavni_plan_za_gimnaziju_racun_infor_smjer.jpg.
- „Opšte informacije – Republički pedagoški zavod Republike Srpske“. Pristupljeno 15. februara 2024. <https://www.rpz-rs.org/252/rpz-rs/Opste/informacije>.
- „O studijskom programu istorija i arheologija – Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu“. Pristupljeno 16. februara 2024. <https://ff.ues.rs.ba/o-studijskom-programu-istorija-i-arheologija/>.
- „O studijskom programu sociologija sa socijalnim radom – Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu“. Pristupljeno 16. februara 2024. <https://ff.ues.rs.ba/o-studijskom-programu-sociologija-sa-socijalnim-radom/>.
- „O Univerzitetu – Univerzitet u Istočnom Sarajevu“. Pristupljeno 16. februara 2024. <https://www.ues.rs.ba/o-univerzitetu/>.
- „Osnovne informacije – Grad Istočno Sarajevo“. Pristupljeno 16. februara 2024. <https://gradistocnosarajevo.net/o-gradu/osnovne-informacije/>.
- Pjević, Branko. *Prijedlog, osnivanje Muzeja na području grada I. Sarajeva ili Opština I. Ilidža, I. N. Sarajevo*. Neobjavljeni idejni projekat upućen gradskim vlastima Istočnog Sarajeva iz 2009. godine.
- „Preliminarna lista nematerijalne kulturne baštine Bosne i Hercegovine – Bosna i Hercegovina Državna komisija za saradnju sa UNESCO-m.“ Pristupljeno 16. februara 2024. <http://unescoibih.mcp.gov.ba/konkursi/default.aspx?id=15125>.
- „Službeni glasnik Republike Srpske 60/07.“ Pristupljeno 16. februara 2024. http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2007_07/t07_0209.htm.

- „Službeni glasnik Republike Srpske, br. 11/1995, 112/2021, 38/2022.“ *Zakon o kulturnim dobrima*.
- „Socijalna antropologija – Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet, studijski program: Sociologija, Katedra za sociologiju.“ Pristupljeno 16. februara 2024. <https://ff.ues.rs.ba/wp-content/uploads/2017/09/socijalna-antropologija-sociologija.pdf>.
- „Sociologija kulture – Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet, studijski program: Sociologija, Katedra za sociologiju.“ Pristupljeno 16. februara 2024. <https://ff.ues.rs.ba/wp-content/uploads/2017/09/sociologija-kulture.pdf>.
- „Sporazum između Vlade Republike Srbije i Savjeta ministara Bosne i Hercegovine u oblasti kulture, obrazovanja i sporta, 2010.“ Pristupljeno 16. februara 2024. <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/mu/skupstina/zakon/2011/6/6/reg>.
- „Sporazum o uspostavljanju specijalnih i paralelnih veza između Republike Srpske i Republike Srbije, 2006“.
- „Strategija razvoja Univerziteta u Istočnom Sarajevu 2021–2026.“ Istočno Sarajevo: Univerzitet u Istočnom Sarajevu. Pristupljeno 16. februara 2024. <https://ues.rs.ba/wp-content/uploads/2021/11/uis-strategija-razvoja-2021-2026.pdf>
- „Struke – Gimnazija, opšti smjer, JUSŠC ‘Vasilje Ostroški““ Pristupljeno 15. februara 2024. <https://sscvasilijeostroski.org/index.php/gimnazija-opsti-smjer/>
- „Struke – Gimnazija, računarsko-informatički smjer, JUSŠC ‘Vasilje Ostroški““ Pristupljeno 15. februara 2024. <https://sscvasilijeostroski.org/index.php/gimnazija-racunarsko-informaticki-smjer>.
- „Struke JUSŠC ‘Istočna Ilidža’, kultura i umjetnost – muzički saradnik-teoretičar.“ Pristupljeno 15. februara 2024. <https://sscistocnailidza.org/struke/kultura-muzicki-saradnik>.
- „Teorija književnosti – Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet, studijski program: Srpski jezik i književnost, Katedra za srbistiku.“ Pristupljeno 16. februara 2024. <https://ff.ues.rs.ba/wp-content/uploads/2017/09/teorija-knjizevnosti.pdf>
- UNESCO. 2003. “Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage.” Pristupljeno 15. februara 2024. <https://ich.unesco.org/en/convention>.
- „Upoznaj Banja Luku: moderan evropski grad, prepoznatljiv centar u regionalnom okruženju.“ Pristupljeno 15. februara 2024. <https://www.banjaluka.rs.ba/posjetioci/upoznaj-banju-luku/>.
- „Usmena i pisana književnost – Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski

fakultet, studijski program: Srpski jezik i književnost, Katedra za srbistiku.“ Pristupljeno 16. februara 2024. <https://ff.ues.rs.ba/wp-content/uploads/2017/09/usmena-i-pisana-knjizevnost.pdf>.

„Uvod u opštu lingvistiku – Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet, studijski program: Srpski jezik i književnost, Katedra za srbistiku“. Pristupljeno 16. februara 2024. <https://ff.ues.rs.ba/wp-content/uploads/2017/09/uvod-u-opstu-lingvistiku.pdf>.

„Virtuelni muzej Sarajevskog polja“. Pristupljeno 15. februara 2024. <https://www.facebook.com/virtuelnimuzejssp/>.

Примљено / Received: 27. 05. 2024.

Прихваћено / Accepted: 12. 09. 2024.